

JAAERVERSLAG 2016

LTO Nederland

**Deltaplan
Agrarisch
Waterbeheer**

INHOUD

Voorwoord	p.5
1. Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater	p.6
2. Relatie DAW met zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn	p.8
3. Het Supportteam	p.10
4. DAW verbindt boeren met waterschappen	p.12
5. Project Schoon Water Zeeland	p.14
6. Stuurgroep DAW Gelderland brengt partijen bij elkaar	p.16
7. Project Boeren voor Schoon Water Haarloseveld Olde Eibergen	p.18
8. DAW - Waar staan we nu?	p.20
9. Periode 2017 en verder: Uitrol langs vijf programmalijnen	p.22
10. DAW Viewer: informatie ontsluiten	p.24
11. Bodem in het DAW	p.26
12. De Waterkaravaan: verbinden en in gang zetten van activiteiten	p.28
13. Voorbeeldbedrijf Neppelenbroek	p.30
14. Toepassing middelen Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voor water: geld voor de boerenerven?!	p.32
15. Project Bewust Boeren in Gouwe Wiericke	p.34
16a. Kernteam DAW op werkbezoek bij agrarisch bedrijf in Joppe	p.36
16b. Excursie DAW en Delta-aanpak Waterkwaliteit in Abbenes	p.37
17. Website DAW	p.38

Voorwoord

Met gepaste trots bieden wij u hierbij namens het Bestuurlijk Overleg Open Teelt en Veehouderij (BOOT) het Jaarverslag 2016 aan. Dit jaarverslag is de tweede in een reeks van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

Het DAW heeft in 2016 grote stappen voorwaarts gezet. In 2014 zijn we gestart met drie pilots. In 2015 waren we gegroeid naar 30 projecten. In 2016 groeide dit aantal uit naar 175 projecten/initiatieven verspreid over heel Nederland. Als u in ogenschouw neemt hoeveel inzet een enkel project vergt, dan mogen we spreken van een geweldig succes.

Om gezamenlijk doelen voor het waterbeheer te halen met een maatwerk aanpak is een dialoog tussen alle betrokkenen, van agrarisch ondernemers tot bestuurders, essentieel. De "D" van DAW staat dus ook voor "Dialoog". Hoe dat in de praktijk vorm krijgt, vindt u terug in dit jaarverslag.

Een aantal belangrijke speerpunten van het DAW, waaronder de vermindering van emissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar grond- en oppervlaktewater, zijn in de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater als prioriteit benoemd. Mede daarom wil het BOOT rapporteren wat er met het DAW bereikt is. Nu beperkt zich dat nog tot een uitgewerkt overzicht van alle projecten en initiatieven. De volgende stap is een rapportage op maatregelniveau aan de hand van de (nieuwe) BOOT-lijst. Telkens voorwaarts in een aanpak die specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdsgebonden (SMART) is!

Wij wensen u veel leesplezier!

Ingrid ter Woorst, Unie van Waterschappen

Jacob Bartelds, LTO Nederland

1 Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater

Met de Delta-aanpak werken alle partners, zoals de ministeries I&M en EZ, UvW, provincies, waterschappen, RBO's, LTO Nederland, VENW en Nefyto, gezamenlijk aan de overkoepelende ambitie voor voldoende chemisch schoon en ecologisch gezond water voor duurzaam gebruik. Hiervoor hebben partijen de "Intentieverklaring Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater" ondertekend.

Met een programmatische aanpak sturen de partijen op de samenhang en voortgang van lopende (deel)trajecten op het gebied van waterkwaliteit, drinkwater en zoet water, en geven waar nodig een extra impuls. Met het ondertekenen van een intentieverklaring nemen de partijen hun verantwoordelijkheid voor het uitvoeren van maatregelen die de waterkwaliteit verbetert. Jaarlijks wordt gemonitord of de afgesproken acties uitgevoerd zijn en gekeken of een verschuiving van de focus en prioriteiten nodig is. Dit aan de hand van de vier A's: Analyse, Ambitie, Alliantie en Actie. Er zijn drie prioriteiten vastgesteld, namelijk nutriënten/mest, gewasbeschermingsmiddelen en medicijnresten. Hierbij is gezamenlijk geformuleerd welke lopende extra acties belangrijk zijn en wat daarbij de ambities en de allianties zijn. De intentieverklaring voor nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen voor het DAW is als volgt:

vrijblijvend en in beperkte mate bij te dragen aan het oplossen van de regionale waterkwaliteitsopgave. Met de Delta-aanpak geven partijen gezamenlijk een extra impuls aan het DAW. Hierbij zijn van belang de financiering, het delen van goede voorbeelden en concrete resultaatafspraken."

Concrete acties

Dit is verder uitgewerkt in concrete acties. Een aantal voorbeelden en concrete resultaten staan beschreven in dit jaarverslag.

"De diffuse belasting vanuit de landbouw is een belangrijke bron van waterverontreiniging. Zowel voor de landbouw als voor andere bronnen is regionaal maatwerk om verontreiniging te voorkomen belangrijk; de opgave en de oplossing verschilt per regio. Het DAW, geïnitieerd door de landbouwsector zelf, biedt handvatten voor regionaal maatwerk, maar lijkt op dit moment nog te

Kennisimpuls

Delta aanpak

● Beleidstraject / programma
● Regie

Relatie DAW met zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn

2

In het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn kreeg het DAW de kans om met gebiedsspecifieke maatregelen knelpunten aan te pakken op vrijwillige basis. Het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn duurt nog tot 31 december 2017. De voorbereidingen voor het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn (2018-2021) zijn op dit moment in volle gang.

Beperken emissies van nutriënten met nieuwe technieken

Met het nemen van gebiedsspecifieke maatregelen moeten ondernemers een gezamenlijk beeld hebben over de aanpak om emissies van nutriënten te beperken. Een combinatie van een gewijzigde bedrijfsvoering met investeringen in nieuwe technieken. Hoe meer ondernemers in een gebied actief deelnemen, hoe effectiever de emissies kunnen worden teruggedrongen. Ondernemers kunnen dit slim combineren met het effectief terugdringen van emissies van gewasbeschermingsmiddelen en het effectief beheren van waterbeschikbaarheid, maar die doelgebieden horen niet tot het actieprogramma.

Geen-spijt maatregelen

Maatregelen zijn individueel mogelijk nog niet op effectiviteit onderzocht, maar de kans dat deze effect hebben is groot. Dit worden ook wel “geen-spijt maatregelen” genoemd. Als voldoende ondernemers de maatregel toepassen, zal het op de bestaande monitoringspunten toch zichtbaar worden. Maatregelen die serieus bekeken en bestudeerd worden om mee te nemen in het zesde actieprogramma zijn rijenbemesting en onderzaai van gras bij maisteelt. Dit wordt nu in het project Vruchtbare Kringloop toegepast.

Ervaringen vijfde actieprogramma

Voor het invullen van het zesde actieprogramma worden de ervaringen uit het vijfde actieprogramma meegenomen en moet Nederland laten zien dat de waterkwaliteit voldoende verbetert om de maatregelen uit het vijfde actieprogramma voort te kunnen zetten. Hierover wordt uiteraard met de Europese Commissie gesproken. Pas na overeenstemming over het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn wordt bekeken of Nederland weer in aanmerking komt voor derogatie.

Het Supportteam 3

Het is de ambitie van het DAW om een bijdrage te leveren aan de wateropgaven in agrarische gebieden en het realiseren van een economisch sterke en duurzame landbouw. In het DAW spelen veel partijen een belangrijke rol. In eerste instantie natuurlijk de agrarische ondernemers, met de bestuurders van belangenorganisaties zoals LTO Nederland, maar ook de vakgroepen, collectieven, adviseurs, leveranciers en andere erfbetreders, zoals loonbedrijven.

Stabiel Supportteam: in 2016 stappen gezet om continuïteit te waarborgen

De waterschappers, waterwinners, provincies en gemeenten hebben een grote rol als toezichhouders, vergunningverleners en potentiële subsidieverstrekkers. In deze complexe omgeving is een stabiel Supportteam dat de ondernemers en hun belangbehartigers stimuleert en ondersteunt onmisbaar. In 2016 hebben we goede stappen gezet om het huidige Supportteam voor meerdere jaren te kunnen financieren. Provincies en waterschappen dragen in sommige regio's met een aanvullende bijdrage op dit meerjarige basisbudget ook bij aan het Supportteam.

Ondersteunen bij goed bodem- en waterbeheer

Het Supportteam ondersteunt bij het uitvoeren van de ambitie met betrekking tot goed bodem- en waterbeheer. Zo zijn zij onder andere betrokken bij het stimuleren en assisteren van ondernemers om bewust bodem- en waterbeheer onderdeel te maken van hun bedrijfsvoering en bij de initiatie en realisatie van DAW-projecten. Het team bestaat uit een DAW-programmamanager, zeven DAW-regiocoördinatoren en adviseurs op het gebied van Subsiëring/POP3, Communicatie, Landbouw/Water, Monitoring/Verantwoording/Rapportering en Mest/Bodem/GIS.

DAW verbindt boeren met waterschappen

4

Het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer is in essentie een andere benaming voor “samenwerking”. Tussen ondernemers onderling, maar vooral ook tussen ondernemers en waterschappen. Samen staan we aan de lat om te helpen de waterkwaliteit in ons land te verbeteren. De waterschappen hebben kennis van het watersysteem. Zij weten wat de opgaven zijn waaraan de komende jaren gewerkt moet worden. Ondernemers kennen als geen ander hun erf, land en sloten en hebben de mogelijkheden om voor verbetering te zorgen. Dat alles lijkt vanzelfsprekender dan het in de praktijk vaak is.

Afstand tussen boeren en waterschappen

Waterschappen stonden in het verleden bekend als organisaties waar boeren de dienst uitmaakten en hun belangen de boventoon voerde. “Boerenrepublieken” werden zij wel genoemd. Waterschappen zijn in de afgelopen decennia gedemocratiseerd en flink opgeschaald met een breder takenpakket. Het zijn grote professionele organisaties die maatregelen nemen om “droge voeten” te houden bij veel regen en niet verdrogen in droge tijden. Daarbij zorgen zij voor de oppervlaktewaterkwaliteit en de waterzuivering.

De keerzijde van deze ontwikkeling is dat de afstand tussen boeren in het “veld” en het waterschap vaak groter is geworden. Dit terwijl boeren in feite de grootste waterbeheerders zijn. Zij bewerken meer dan 70 procent van ons landoppervlak en hebben een enorme invloed op het watersysteem. Het belang van de agrarische sector wordt door het waterschap afgewogen tegen het belang van andere functies waaronder die van het stedelijk gebied, industrie, drinkwater en die van de natuur.

Samenwerking goed op gang gekomen

De samenwerking is in 2016 goed op gang gekomen. Het opnemen van DAW in de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater onderstreept de gezamenlijke verantwoordelijkheid van boeren en waterschappen. Waterschappen hebben boeren nodig, zoals dat omgekeerd ook het geval is.

Boeren en waterschappen investeren in waterkwaliteit en –kwantiteit

Het DAW brengt boeren en waterschappen (weer) dicht bij elkaar. Beiden moeten in elkaar investeren voor het realiseren van betere projecten met meer draagvlak. In 2016 is bijvoorbeeld gestart met het project “Erfscans”. In dit project krijgen boeren inzicht in de mogelijkheden om op hun eigen erf het lozen van vervuild erfwater tegen te gaan. Maar er zijn ook DAW-projecten waarbij in een groter gebied integraal de waterhuishouding wordt verbeterd. Met meer waterberging, natuurvriendelijke oevers en een betere afwatering van landbouwpercelen. Verderop in dit jaarverslag zijn nog meer projectvoorbeelden te lezen van intensieve samenwerkingen tussen boeren en waterschappen, die bewijzen dat wederkerigheid veel extra's oplevert.

“Het DAW brengt boeren en waterschappen (weer) dicht bij elkaar. Beiden moeten in elkaar investeren voor het realiseren van betere projecten met meer draagvlak.”

Akkerbouwer Hendrik Jan ten Cate wil op zijn land de emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar het grond- en oppervlaktewater verminderen.

5 Project Schoon Water Zeeland

“We leven in een tijdperk waarbij we een breed pakket aan gewasbeschermingsmiddelen tot onze beschikking hebben. Willen we dit pakket behouden, dan zullen we met elkaar de handen uit de mouwen moeten steken om de kwaliteit van het oppervlaktewater te verbeteren. Met het toepassen van een aantal eenvoudige maatregelen kunnen we de emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar het grond- en oppervlaktewater verminderen. Binnen het project Schoon Water Zeeland werk ik aan een stuk bewustwording, door kennis te vergaren en er concreet mee bezig te zijn”, zegt akkerbouwer Hendrik Jan ten Cate uit Tholen. Op zijn 90 hectare zeelegrond verbouwt hij traditionele gewassen als uien, wortelen en tarwe.

Johan Elshof, DAW-regiocoördinator en specialist Water bij ZLTO, geeft aan dat het project breed wordt gedragen. “Als verdere uitrol van het project Schoon Water Brabant hebben in juni 2015 het waterschap Scheldestromen, de Provincie Zeeland, de Vereniging van Zeeuwse Gemeenten, ZLTO en Evides Waterbedrijf een samenwerkingsovereenkomst over Schoon Water in Zeeland ondertekend. Het unieke van dit project is dat we ons niet alleen richten op agrariërs en op loonwerkers, maar dat we ons ook richten op de vermindering van emissies buiten de landbouw. Denk aan niet-agrarische bedrijven, gemeentelijke verharding, openbaar groen en sportvelden, hoveniers en burgers.”

Ervaringen delen

“Deelnemende agrariërs krijgen in het project zowel individuele- als groepsbegeleiding. Dat gebeurt door adviseurs van Delphy. De adviseur geeft op basis van de teelt en grondsoort advies op maat, mede gebaseerd op de stand van het gewas en de ziektedruk. In de groepsbijeenkomsten staat samen leren en kijken centraal. Het is van groot belang dat ondernemers onderling ervaringen delen. Een adviseur kan een uitleg geven over een bepaalde techniek, maar het is minstens zo belangrijk wat de ervaringen van collega's zijn.”

Ontwikkelingen

Ten Cate, die ook onderdeel is van de stuurgroep Schoon Water en portefeuillehouder Water van ZLTO Zeeland, vult aan: “Je leert tijdens de bijeenkomsten verschillende

technieken toe te passen, zoals het zo laag mogelijk bij de grond spuiten, het gebruikmaken van gps-technieken en inzetten van een nieuwe generatie spuitmachines. Het voordeel van deze spuitmachines is dat door een spoelsysteem geen restvloeistof achterblijft. Je ziet dat deze technieken vooral onder akkerbouwers een grote vlucht heeft genomen. Uiteindelijk streven wij er met elkaar naar om zo weinig mogelijk gewasbeschermingsmiddelen in te zetten.”

Olievlek

Momenteel nemen ruim 250 boeren deel aan het project Schoon Water Zeeland. “Uiteindelijk is het belangrijk dat het Schoon Water-idee geïntegreerd wordt in andere activiteiten”, vervolgt Elshof. “Dat zie ik momenteel al gebeuren”, geeft ten Cate aan. “De kennis en ervaringen die worden opgedaan in het project Schoon Water, worden ook weer gedeeld tijdens andere bijeenkomsten. In feite bereik je een veel grotere groep dan alleen de 250 deelnemende boeren.”

Schoon Water-methodiek

“De komende twee jaren stimuleren wij boeren en tuinders om ook na afloop van dit project te werken via de “Schoon Water-methodiek”. Dit doen we door contact op te nemen met de gewasbeschermingsmiddelenhandel en te stimuleren dat op boerenerven was- en vulplaatsen worden aangelegd. Bovendien willen we de relatie met het agrarisch onderwijs versterken, om daarmee ook de nieuwe generatie agrariërs mee te nemen in het gedachtegoed”, besluit Elshof.

6 Stuurgroep DAW Gelderland brengt partijen bij elkaar

Het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer is een initiatief van LTO Nederland. Hiermee heeft LTO Nederland de verantwoordelijkheid op zich genomen om als sector een substantiële bijdrage te leveren aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water, de Nitraatrichtlijn en de gevolgen van klimaatverandering. Uitgangspunt is dat de inzet van agrariërs aan het DAW ook bijdraagt aan het rendement van de sector. Maar de LTO-organisatie heeft nadrukkelijk de waterschappen en de provincies nodig om het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer tot een succes te maken.

Stuurgroep DAW Gelderland opgericht

Vanuit dat besef is in 2016 in Gelderland een proces op gang gebracht tussen LTO Noord, de drie waterschappen en de provincie. Via drie regionale bijeenkomsten in Apeldoorn, Tiel en Doetinchem is het gesprek georganiseerd tussen de waterschappen, de boeren, de provincie, maar ook met andere belanghebbenden zoals drinkwaterbedrijf Vitens. Dit proces heeft geleid tot de oprichting van de Stuurgroep DAW Gelderland, waarin de heemraden van de waterschappen Rijn en IJssel, Vallei en Veluwe en Rivierenland en de gedeputeerde van Gelderland onder voorzitterschap van LTO Noord sturing geven aan de uitvoering van het DAW in Gelderland.

Impuls

Henk Jolink is voorzitter van de Stuurgroep DAW Gelderland en in het dagelijks leven veehouder in Drempt: "Deze stuurgroep geeft een forse impuls aan de uitvoering van het DAW in Gelderland. Het gaat binnen DAW om samenwerking tussen de sector en de overheden, waarbij boeren op basis van vrijwilligheid en het krijgen van vertrouwen resultaten kunnen boeken. Het project Vruchtbare Kringloop Achterhoek, waar inmiddels 265 boeren aan meedoen, is daar een mooi voorbeeld van."

Gemeenschappelijke uitdaging

Jan Jacob van Dijk, gedeputeerde landbouw van de provincie Gelderland: "Het DAW is een grote uitdaging, waarbij een forse inspanning nodig is van boeren om ook daadwerkelijk resultaat te halen. Iedereen heeft daarin zijn eigen verantwoordelijkheid. Door intensief samen te werken en gezamenlijk sturing te geven aan het proces in Gelderland kunnen we veel meer bereiken dan ieder voor zich. Ik doe hier graag aan mee. De gemeenschappelijke uitdaging is dat meer boeren op meer plekken in Gelderland op vrijwillige basis investeren en zo een actieve bijdrage leveren aan de waterdoelen."

Bestuurlijke verankering van het DAW in de regio

Voor de uitvoering van het DAW is in de afgelopen jaren de samenwerking tussen provincies, waterschappen en LTO Nederland versterkt. De voorbereiding van projecten vindt plaats tussen LTO-afdelingen en een of meer waterschappen of met een drinkwaterbedrijf. De provincies zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het Plattelands Ontwikkelings Programma (POP3) waarvan een groot deel van het beschikbare POP3 geld is gefinancierd door de waterschappen. Het is van belang dat het POP3 aansluit op de behoefte uit de praktijk om op een stimulerende wijze met maatwerk knelpunten in het waterbeheer op te lossen. Dit vereist een dialoog tussen alle betrokken partijen, de georganiseerde land- en tuinbouw, waterbeheerders, provincies, maar ook in de Regionale Bestuurlijke Overleggen (RBO's) die onder voorzitterschap van de provincies over de implementatie van de KRW gaan.

7 Project Boeren voor Schoon Water Haarloseveld Olde Eibergen

“Er is veel vraag naar biomassa. Het is goed in te zetten op wat armere zandgronden en verhoogt de kwaliteit van het grondwater. Biomassa uit slootmaaisel, bossen en bermen houdt het water langer vast, waardoor er minder verdroging en uitspoeling optreedt. Bovendien stijgt het organische stofgehalte. Er bestaat alleen veel onduidelijkheid over de wet- en regelgeving omtrent het gebruik van biomassa. In het project Schoon Water Haarlo Oude Eibergen willen we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om biomassa in te zetten binnen deze wet- en regelgeving”, vertelt Bertus Hesselink, melkveehouder en initiatiefnemer van het project.

Hesselink, naast melkveehouder ook voorzitter van de stichting Marke Haarloseveld Oude Eibergen, is in het voortraject van het aanvragen van een POP3-subsidie begeleid door projectontwikkelaar Gerrit Jan van der Veen van het Kadaster. “Samen met LTO Noord hebben we gekeken hoe we de subsidieaanvraag voor het project handen en voeten konden geven om ervoor te zorgen dat deze ook gehonoreerd werd. Ik ben blij dat na een langdurig proces de subsidie beschikbaar is gesteld en we aan de uitvoering kunnen beginnen.”

Onduidelijkheden rond wet- en regelgeving

“We zijn nu aan het kijken naar de wet- en regelgeving omtrent biomassa en hoe dingen anders kunnen. Een voorbeeld hiervan is het mengen van één ton

dikke fractie met één ton biomassa. Dit wordt in de regelgeving gezien als twee ton mest, wat niet aangewend mag worden vanwege de hoeveelheid mestoverschot. Het vreemde is dat je het wel achter elkaar mag uitrijden, dus eerst één ton biomassa en vervolgens één ton mest. Ook over bemonstering zijn er veel onduidelijkheden. Er moet bemonsterd worden, maar niemand weet wanneer je moet bemonsteren. De één zegt zodra het uit de sloot komt, de ander wanneer je het op land brengt. Op deze en meer vragen willen we een antwoord krijgen in dit project.”

Projectontwikkelaar Gerrit Jan van der Veen en melkveehouder Bertus Hesselink willen biomassa inzetten om goede grond en schoon (drink)water te realiseren.

Breed toepasbaar

Volgens Van der Veen heeft het project een breed draagvlak. De gemeente Berkelland, provincie Gelderland, Vitens, Alterra, het waterschap Rijn en IJssel, Louis Bolk Instituut en Proefboerderij de Marke werken samen binnen dit project. “Een van de doelstellingen is om de resultaten die uit dit project komen, breed toepasbaar te maken. Het is dan ook goed dat er veel partijen bij betrokken zijn die ook landelijk ingangen hebben.”

Boeren aan het stuur

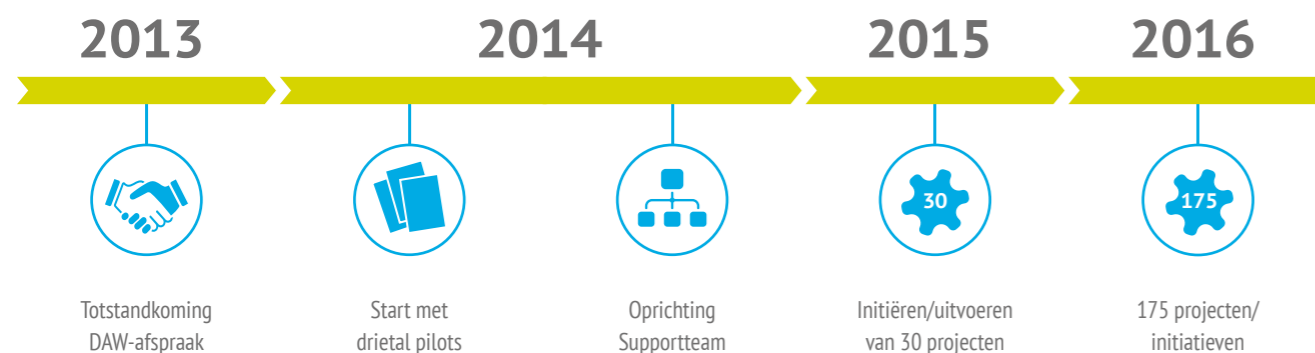
“Vanuit het DAW willen we dat boeren zelf meer aan het stuur zitten en collega-agrariërs enthousiast maken. Samen met de waterschappen en andere

partijen kan je, met behulp van een klein beetje overheidsgeld, heel ver komen. Met elkaar willen we dat de regelgeving dienstbaar wordt aan datgene wat we allemaal willen: goede grond en schoon (drink)water. Daar is dit project een mooi voorbeeld van.” Hesselink besluit: “Waar we vroeger vrij timide waren, merk ik dat de agrariërs in dit gebied nu weer trots zijn op wat we met elkaar bereiken. We staan weer in de belangstelling. Zo zijn we bijvoorbeeld ook betrokken bij Europese projecten, zoals Icare, waarbij studenten uit Italië komen kijken hoe wij het hier doen. En die verandering alleen al is harstikke mooi!”

8 DAW - Waar staan we nu?

In de periode van 2013 tot 2017 is het draagvlak binnen de landbouw voor het nemen van water- en bodemaatregelen toegenomen en hebben de agrarisch ondernemers de samenwerking met de waterschappen beter gestalte gegeven. De verbindingen met andere programma's van de waterschappen, zoals KRW en Deltaprogramma Zoetwater, zijn versterkt en het bestuurlijk draagvlak binnen de waterschappen is verbreed. Onderstaande tijdslijn laat de belangrijkste ontwikkelingen binnen het DAW zien.

Tijdslijn DAW met belangrijkste mijlpalen/ontwikkelingen

Het jaar 2016: toename van initiatieven

In 2016 gingen in de meeste provincies de POP3-loketten open. Er is flink gewerkt aan het omzetten van de dertig projecten naar kansrijke projectaanvragen. Hoewel de provincies openstellingsbesluiten publiceerden, bleek het toch lastig voor de RVO en de provincies om tijdig te komen tot het uitgeven van goedkeuringsbeschikkingen. Hierdoor zijn er nog betrekkelijk weinig projecten in uitvoering gegaan.

Het Supportteam heeft veel geïnvesteerd in een goede aansluiting tussen de gestelde waterdoelen en de POP3-regelingen in de 12 provincies. Parallel hieraan is de boodschap van de noodzaak van goed bodem- en waterbeheer

op het agrarisch bedrijf verder verspreid. Dit is gekoppeld aan kennisvergroting over het handelingsperspectief van elke ondernemer, bijvoorbeeld met de BOOT-lijst maatregelen. Dit heeft geleid tot een toename van het aantal lopende initiatieven. Momenteel zijn er zo'n 175 projecten en initiatieven waarbij meer dan 15.000 boeren zijn betrokken.

Aantal projecten in regio's

Stand van zaken projecten

Doel maatregel

Sectoren

Locatie maatregel

9

Periode 2017 en verder:

Uitrol langs vijf programmalijnen

In 2014 zijn we gestart met drie DAW-pilots. Dit aantal is uitgegroeid naar circa 175 initiatieven eind 2016, met name in de gebieden waar boeren het nut en noodzaak van bodem- en watermaatregelen inzien. De komende jaren willen we deze groei voortzetten. Het programma focust zich hierbij met name op de meest urgente gebieden. De aanpak hiervan loopt via onderstaande vijf programmalijnen.

Programmalijnen

1. In beeld brengen opgave

Uitgaande van de Delta-aanpak Zoetwater en Waterkwaliteit, het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn en de BOOT-Bodemagenda zal LTO Nederland zich in de volle breedte van de landbouwsector blijven richten op goed bodem- en graslandbeheer, emissiebeperking en kringlooplandbouw waardoor de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater verbetert.

Meer dan in voorgaande drie jaren zal het programma zich richten op de gebieden waar de opgave volgens de waterbeheerders en de agrarische ondernemers het meest urgent is. Op basis van de beschikbare informatie, door de RVO bijeengebracht in een DAW Viewer, vormen we samen met de waterschappen en drinkwaterbedrijven een beeld van de opgave voor de komende jaren.

2. Informeren/inspireren/motiveren doelgroep

De boodschap van het belang en de noodzaak van goed en voldoende water zal de komende jaren blijven klinken. Gezamenlijk trekken waterschappen en LTO Nederland door het land met De Waterkaravaan om deze boodschap door te geven aan agrarisch ondernemers en waterschappers. Lees voor meer informatie over de Waterkaravaan ook het artikel op pagina 28.

In de lopende Vruchtbare Kringloop-projecten vormen boeren samen studie- en/of kenniscirkels. Deze Kringloopprojecten bieden aanknopingspunten om deze groepen te verbreden met nieuwe thema's, uit te breiden met nieuwe deelnemers en inhoudelijk te verdiepen. Tot slot willen we de ondernemers motiveren tot het nemen van maatregelen.

3. Inzet middelen optimaliseren

Met de opgave en (tussen)resultaten als uitgangspunten gaan we in gesprek met de betrokken ondernemers. Hierbij zorgen we ervoor dat we alle middelen op orde hebben. Het gaat hier niet alleen om de financiële middelen, maar ook een actuele BOOT-lijst, goede communicatiekanalen inclusief website, een stabiel supportteam, heldere afspraken over POP3 en nationale cofinanciering.

4. Inzet bestuurlijk veld optimaliseren

Namens de Stuurgroep Water is het BOOT het bestuurlijk platform voor DAW. Het BOOT stuurt op de voortgang van het programma. Het Rijk, provincies, waterschappen en drinkwaterbedrijven zijn hierin vertegenwoordigd. De realisatie van de DAW-doelen vindt plaats in de gebieden door interactie tussen boeren met hun vertegenwoordigers en de waterschappen, drinkwaterbedrijven en de provincies. De organisatie van het bestuurlijk veld in de regio's is divers. Om de processen in de gebieden vlot te laten verlopen, is het belangrijk dat de kaders waarbinnen die processen worden vormgegeven al vooraf helder zijn.

5. Inzet Monitoring en Verantwoording

De behaalde resultaten, een zo concreet mogelijke kwantificering van de in de BOOT-lijst beschreven maatregelen, worden gemonitord. Dit wordt de basis voor de voortgangsrapportage aan het BOOT ten behoeve van haar bestuurlijke programmasturing.

DAW Viewer: informatie ontsluiten 10

Om de opgave van DAW in beeld te krijgen wordt een sectorale en een gebiedsgerichte benadering gekozen. In de gebiedsgerichte benadering wordt water- en landbouw informatie met elkaar gecombineerd en gedeeld. Ter ondersteuning van de gebiedsgerichte benadering heeft RVO een tool ontwikkeld die openbare data en informatie ontsluit. Dit wordt zichtbaar gemaakt in de DAW Viewer. De viewer geeft op een scherm diverse kaartlagen weer die in combinatie met elkaar verder inzicht geven in plekken waar de opgaves van DAW groter of beperkter zijn. De viewer is in ontwikkeling om alle waterkwaliteit- en waterkwantiteitgegevens bij elkaar te brengen zodat goede analyses gemaakt kunnen worden.

Hulpmiddel

De DAW Viewer is een goed hulpmiddel om vanuit DAW het gesprek aan te gaan met waterschappen of drinkwaterbedrijven, waarbij in onderling overleg informatie en gegevens worden gedeeld en er een gezamenlijke analyse van de gebiedssituatie wordt gemaakt. Vervolgens kunnen wij samen met de waterbeheerders en andere betrokken partijen dit beeld bespreken met agrarisch ondernemers en waar nodig aanvullen of wijzigen. Bovendien kunnen op basis hiervan afspraken worden gemaakt voor het nemen van effectieve maatregelen. Door de gebiedsgerichte aanpak en de focus op de meest urgente gebieden kan de sector goed bijdragen aan de oplossing van de opgave. Zeker als dit ondersteund wordt door een effectieve besteding van in te zetten financiële middelen uit het POP3 programma.

De viewer wordt nog verder uitgebreid met data uit wetenschappelijk onderzoek (b.v. landbouwopgave t.a.v. KRW), Nu-trend en mogelijk lokale data van waterschappen. De figuur hiernaast geeft een beeld uit de viewer waarin naast de fosfaatbelasting van de KRW-lichamen, meetpunten, waterschapsgrenzen en risico uit- en afspoelingsgevoelige percelen zijn weergegeven.

11 Bodem in het DAW

Men zou uit de naamgeving van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) kunnen afleiden dat het programma zich met name richt op het onderwerp water. In de praktijk kunnen water en bodem echter niet los van elkaar gezien worden. De wijze van het gebruik van de bodem heeft veel invloed op waterkwaliteit en -kwantiteit. En daarmee is “bodem” een belangrijke spil in de samenwerking tussen boeren en waterschappen: voor de boer is de bodem zijn belangrijkste productiefactor en voor het waterschap zijn waterkwaliteit en -kwantiteit en de waterhuishouding bepalende onderwerpen.

Om dit onderwerp steviger op de kaart te zetten en in het DAW te verankeren, is in 2016 een notitie geschreven over de relatie tussen water en bodem. Deze notitie is door het Kernteam DAW aangeboden aan het BOOT. In het BOOT-overleg van 6 oktober 2016 is de notitie, met bijbehorende bodemagenda, vastgesteld.

In de figuur hiernaast is goed te zien waar de relaties tussen bodem en water liggen, en hoe belangrijk goed bodembeheer is voor het slagen van het DAW.

BOOT-lijst

In de BOOT-lijst, de lijst met maatregelen waaruit agrarisch ondernemers samen met waterschappen of drinkwatermaatschappijen maatregelen kiezen om emissies te verminderen, zijn een groot aantal maatregelen specifiek gericht op de bodemkwaliteit. Er is binnen de agrarische sector veel aandacht voor het opheffen of verminderen van bodemverdichting, omdat in een aantal regio's tussen de 40 en 60% van de bodems daarmee te kampen heeft. Behalve dat het agrarisch potentieel daarmee sterk onder druk staat, zijn de gevolgen van bodemverdichting groot voor waterkwaliteit en -kwantiteit. In de Bodemagenda DAW is verder specifiek aandacht gevraagd voor acties ter bevordering van de opbouw en uitwisseling van bodemkennis en bewustwording, het vergroten van de waardering voor de bodem en het oppakken van knelpunten in regelgeving omtrent bodem en water. Deze acties worden komend jaar verder uitgewerkt.

12 De Waterkaravaan: Verbinden en in gang zetten van activiteiten

Eind 2016 is het project De Waterkaravaan gestart om het DAW-proces in de regio's te ondersteunen. Om de doelen van het DAW te halen moet er nog een grote groep agrarisch ondernemers en waterschappers worden bereikt. Het project Waterkaravaan geeft een impuls aan de gezamenlijke communicatie. De Waterkaravaan staat voor een karavaan “trekkers” en “wagens” waarin het gaat om het verbinden en initiëren van activiteiten en delen van kennis tussen agrariërs en waterschappers.

De Waterkaravaan organiseert een serie bijeenkomsten en sluit zich aan bij reeds inplande bijeenkomsten van boeren of waterschappen. Op de bijeenkomsten wordt ingegaan op de wateropgave in het betreffende gebied en op de relatie tussen bodem en water. Hiervoor wordt communicatiemateriaal ter ondersteuning van de activiteiten ontwikkeld of vernieuwd.

Verlag bijeenkomsten

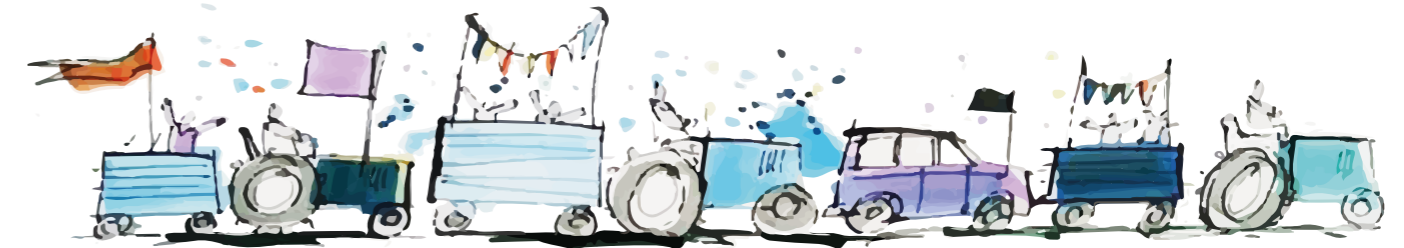
Na elke bijeenkomst maakt een DAW-vertegenwoordiger een verslag van de bijeenkomst waarin hij beschrijft in hoeverre het gelukt is om verbinding te leggen tussen boeren en waterschappers en wat er over de wateropgave is gedeeld. Ook geeft hij een advies over het vervolg (do's en don't's) gericht op het bespreekbaar maken van de wateropgave en bereidheid tot het nemen van maatregelen. Dit verslag kan weer gebruikt worden voor de invulling van een volgende bijeenkomst. Het project wordt eind 2017 afgerond met een rapportage waarin de bevindingen staan beschreven en aanbevelingen worden gedaan voor een vervolg.

Nadat de Waterkaravaan eind november ging rijden, waren er nog vijf bijeenkomsten in 2016 waar aandacht is gevraagd voor de wateropgave:

- Avond van LTO Noord Utrecht – 30 november 2016, Vianen
- Mini-symposium pilot Watergebiedsplan - 7 december 2016, Oosterwolde
- ZLTO-festival
- Gewasbeschermingsavond Emmeloord
- Gewasbeschermingsavond Sint Annaparochie.

Bus

De Waterkaravaan beschikt binnenkort over een bus om groepen boeren en waterschappers mee te nemen op excursie bij (collega-)boeren, die goede voorbeelden van agrarisch waterbeheer laten zien. De digitale verbinding en kennisdeling wordt versterkt door een upgrade van de website www.agrarischwaterbeheer.nl.

De Waterkaravaan: Geert Gratama

13 Voorbeeldbedrijf Neppelenbroek

Nico Neppelenbroek heeft een maquette van zijn bedrijf gemaakt om te kijken waar hij met peilgestuurde drainage het waterpeil kan optimaliseren.

Nico Neppelenbroek heeft samen met zijn broer een melkveebedrijf in Zuidwolde. De initiatiefrijke melkveehouder wilde zijn waterhuishouding op een deel van zijn percelen verbeteren. Om te kijken waar verbeterkansen liggen op zijn bedrijf heeft Neppelenbroek in 2015, ondersteund door het waterschap, een bedrijfsbodem en -waterplan op laten stellen door Aequator. “Het begon met het idee om met de aanleg van peilgestuurde drainage het waterpeil te optimaliseren. Hiervoor heb ik een maquette gemaakt om dit in beeld te brengen. Met dit idee ben ik naar het waterschap Reest en Wieden gegaan. Zij waren gelijk enthousiast. We zijn hier vervolgens op gaan voortborduren.”

Peilgestuurde drainagebuizen

Dit betekende de start van het project Voorbeeldbedrijf Neppelenbroek. Jurgen Neimeijer, DAW-regiocoördinator in Overijssel en Zuid-Drenthe, is nauw betrokken bij het hele proces. “Het toepassen van peilgestuurde drainage is een maatregel die we vanuit DAW stimuleren. Het waterpeil in de percelen is veel beter te sturen. Dit heeft een positief effect op de bodemconditie. Het bodemleven blijft beter intact en je hebt zo een betere benutting van mest en andere hulpstoffen. Peilgestuurde drainage voert niet alleen water af in natte tijden, maar kan juist ook in droge tijden ingezet worden om water aan te voeren. De drainagebuizen komen uit in een zelf aangelegde sloot waarin Nico zelf het waterpeil regelt. Het is de finetuning voor de gewassen en de bewerkbaarheid van de bodem.”

Win-win situatie

“Het unieke van voorbeeldbedrijf Neppelenbroek is dat hij het waterpeil op zijn percelen zelf kan sturen. Hij is niet afhankelijk van het waterschap. Dit komt omdat hij een sloot heeft laten graven naast de sloot van het waterschap, waarin hij zelf het waterpeil regelt.” Neppelenbroek vult aan: “Daardoor kan het waterschap het peil verhogen voor het naastgelegen natuurgebied en hoeft het waterschap geen rekening te houden met mijn waterpeil. Dit is winst voor beide partijen.” In het project ligt de focus met name op peilgestuurde drainage, maar het bedrijfswaterplan laat echter een breder aspect aan maatregelen zien. Neppelenbroek: “In het plan staan bijvoorbeeld maatregelen voor het verhogen van

de organische stofgehalte. Daarnaast experimenteren we met andere teelten. Dus niet de omstandigheden aanpassen aan de teelt, maar een product telen dat past bij de situatie.”

Langdurig proces

Het uitwerken en uitvoeren van het plan was niet van de ene op de andere dag geregeld. “Voordat er een uitvoerbaar plan ligt en het geld is geregeld, gaan er veel gesprekken aan vooraf. Dat verhoogt wel de drempel. Maar uiteindelijk houd ik het doel voor ogen en geloof ik dat het gewenste resultaat wordt bereikt: het optimaliseren van het waterpeil en daarmee verbeteren van de waterhuishouding en bodemvruchtbaarheid”, aldus Neppelenbroek. “Nico is een voorbeeld voor andere agrariërs. Hij denkt iets uit en gaat zelf actief op zoek naar bronnen en welke techniek erbij past. Hij steekt er veel tijd en geld in. Dit traject geeft een goed beeld van waar ondernemers in de praktijk tegenaan lopen en helpt ons om het proces een volgende keer te kunnen versnellen”, zegt Neimeijer.

Kennis en ervaring doorgeven

Neppelenbroek wil als voorbeeldbedrijf collega-ondernemers, maar ook mensen van het waterschap en andere geïnteresseerden meenemen in het proces en de maatregelen op zijn bedrijf. “Ik wil mijn kennis en ervaringen graag doorgeven en hoop uiteindelijk dat mensen enthousiast worden en ook een bedrijfswaterplan laten opstellen. Door samen te werken met collega's en partijen als het waterschap is er veel mogelijk.”

14

Toepassing middelen Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voor water: Geld voor de boerenerven?!

Binnen het GLB zijn twee pijlers te onderscheiden. De 1e pijler bestaat uit directe inkomenssteun aan agrarisch ondernemers en markt- en prijsbeleid. Met behulp van vooral rechtstreekse inkomenssteun richt deze pijler zich op het stabiliseren van landbouwinkomens. De 2e pijler betreft het plattelandsbeleid. Deze pijler richt zich op de kwaliteit van alle plattelandsgebieden in de EU.

Op 6 december 2013 heeft toenmalig staatssecretaris van het ministerie van EZ, Sharon Dijksma, in een brief aan de Tweede Kamer aangegeven dat middelen van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) benut zullen worden om boeren en tuinders te ondersteunen bij investeringen en innovaties. Het doel was duidelijk: voldoen aan internationale doelen, met name op het gebied van de Nitraatrichtlijn en de Kaderrichtlijn water. Hiervoor wordt in de jaren 2015 t/m 2020 jaarlijks 20 miljoen benut uit de pijler 1, het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF). Deze gelden krijgen een toepassing in pijler 2: het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) (POP3).

Cofinanciering provincies en waterschappen

De provincies en waterschappen hebben verklaard eenzelfde bedrag te cofinancieren. In de brief is gesteld dat dit bedrag expliciet gelabeld wordt aan investeringen die ten goede komen aan het boerenerv en door (collectieven van) agrarisch ondernemers op het gebied van watermaatregelen, die ook bijdragen aan het behalen van de derogatie en de Nitraatrichtlijn. De bedoeling was en is dat veel van deze middelen gebruikt worden voor de financiering van DAW-projecten. Deze projecten leveren immers direct of indirect een bijdrage aan de internationale waterdoelen.

In 2016 is echter gebleken dat de overgeheveldde EU-middelen niet gefinancierd mogen worden. Maar de provincies en waterschappen willen de toegezegde cofinanciering handhaven. Ook is in 2015 en 2016 gebleken dat de POP3-regeling dermate complex is dat het uitvoeren van kleinschalige investeringen op boerenerven en percelen veel uitvoeringskosten met zich meebrengen. In veel provincies is er daarom gekozen om de EU-middelen in te zetten via grotere waterschapsprojecten, veelal met een KRW-doelstelling. De investeringen op boerenerven en boerenpercelen zullen veelal via regionale regelingen gefinancierd worden.

Adviesgroep Water

Ter ondersteuning en bevordering van deze regelingen en investeringen is er eind 2016 een adviesgroep Water in het leven geroepen. Hierin zitten vertegenwoordigers van onder andere de Unie van Waterschappen, de provincies, LTO Nederland en de ministeries van EZ en I&M. De adviesgroep wil de regelgeving stroomlijnen, de interpretatiediscussie snel beslechten en een verbinding leggen tussen de subsidieloketten en beleidsmakers enerzijds en uitvoerders en aanvragers anderzijds.

POP3-openstellingen in 2016

Eind 2016 zijn er in bijna alle provincies POP3-openstellingen geweest voor de zogenaamde niet-productieve investeringen in water met EU-middelen uit pijler 1. De meeste waterschappen hebben aanvragen voor een flink aantal KRW-projecten ingediend. In 2016 zijn er nog geen regionale regelingen opgesteld voor investeringen op boerenerven en percelen. De verwachting is dat deze regelingen in 2017 gereed komen. In ieder geval bereiden de provincies Drenthe, Groningen, Friesland, Overijssel, Gelderland, Noord-Holland en Noord-Brabant een dergelijke regeling voor.

Conclusie

Er liggen veel DAW gerelateerde initiatieven op de plank en er zijn voldoende middelen beschikbaar. Echter door de versnipperde regelgeving kost het veel inzet van tijd, geld en creativiteit om aanvragen goedgekeurd te krijgen en komt de uitvoering moeizaam op gang. De conclusie is dat de financiering van de DAW-projecten met gelden uit het GLB langzaam op gang begint te komen en in 2017 in een stroomversnelling zou moeten komen.

Project Bewust Boeren in Gouwe Wiericke 15

“Om de bodem- en waterkwaliteit te verbeteren lijkt het meeste effect gehaald te kunnen worden met managementmaatregelen. Keuzes die melkveehouders elke dag moeten maken. Om invloed te hebben op dit afwegingskader, is de eerste stap bewustwording. En daar werken we met het project Bewust Boeren in Gouwe Wiericke aan”, vertelt Marieke van Leeuwen, DAW-regiocoördinator in Zuid-Holland en Utrecht.

Adviseur Barend Meerkerk en DAW-regiocoördinator Marieke van Leeuwen werken aan bewustwording in het project Bewust Boeren in Gouwe Wiericke.

In het najaar van 2015 is op initiatief van Stichting Gebiedscoördinatie Gouwe Wiericke het project Bewust Boeren in Gouwe Wiericke van start gegaan. Het project richt zich op het verbeteren van de bodem- en waterkwaliteit in het westelijke veenweidegebied. Het project is de opvolger van het project “Kringlooplandbouw Bodegraven-Woerden” (2013 - 2015). Barend Meerkerk, adviseur bij PPP-Agro Advies, begeleidt binnen het project de verdiepingsgroep water. Naast deze groep, is er ook nog een verdiepingsgroep bodem en een kennismakingsgroep. “In de eerste periode is vooral ingestoken op mineralenkringlopen. Hierin is kennism gemaakt met een aantal maatregelen waardoor nutriënten in het veenweidelandschap efficiënter benut kunnen worden”, legt Meerkerk uit.

Schone en vieze sloten

“In het project Bewust Boeren in Gouwe Wiericke zijn we met de verdiepingsgroep water nog meer de inhoud ingegaan”, vervolgt Meerkerk. “Bij elke melkveehouder hebben wij bijvoorbeeld watermonsters genomen. De deelnemers moesten zelf aangeven wat volgens hen een schone en vieze sloot was. Door het waterschap zijn de monsters geanalyseerd. Dit gaf nieuwe inzichten. Het is natuurlijk geen wetenschap, maar wel een leuke en effectieve praktijkbewustwording. Bij deelnemers die dachten dat een sloot schoon was, bleek deze juist vies te zijn en omgekeerd. Je ziet het niet altijd gelijk aan de buitenkant. En vervolgens kun je met elkaar in gesprek over waarom we denken dat het ene monster anders is dan het andere. Dat is erg leerzaam.”

“Ook hebben we een leerzame bijeenkomst georganiseerd met een ecooloog. Hij vertelde dat het niet alleen gaat om de chemische waterkwaliteit, maar ook hoe de sloot eruit ziet en welke eenvoudige maatregelen je kunt nemen.

Bijvoorbeeld het moment en de manier van baggeren en sloot schonen. Deze maatregelen hebben mogelijk nog een groter effect op de waterkwaliteit dan bemesting”, aldus Meerkerk.

Succesfactor

De waterschappen Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden en Hoogheemraadschap van Rijnland zijn nauw betrokken bij het project. Van Leeuwen en Meerkerk zijn te spreken over de samenwerking tussen de twee waterschappen en de melkveehouders: “Dit is een schoolvoorbeeld hoe het zou moeten zijn. Namens de waterschappen zijn Niels Lenting en Marinus Bogaard elke bijeenkomst aanwezig om in gesprek te gaan met de boeren en te luisteren naar hun ervaringen. Door hun opstelling en input leveren zij een grote bijdrage aan de bewustwording bij de veehouders”, aldus Meerkerk. “Wil je werken aan doelen als het verbeteren van de water- en bodemkwaliteit, dan is dit een effectief middel. Met elkaar praten over concrete vragen”, bevestigt Van Leeuwen.

Vervolg

“De deelnemers willen nu hun opgedane kennis en ervaringen graag delen met collega melkveehouders in de veenweidegebieden. Ze zijn koplopers, die het peloton van andere melkveehouders mee kunnen krijgen”, aldus Van Leeuwen. Inmiddels is het project Bewust Boeren in Gouwe Wiericke afgerond. Van Leeuwen en Meerkerk hopen dat dit project een vervolg krijgt. “We willen graag met de verdiepingsgroepen verder en nog dieper op de inhoud gaan. Er is namelijk nog zoveel kennis op te doen en genoeg stappen te nemen op het gebied van bodem- en waterkwaliteit.”

16^A Kernteam DAW op werkbezoek bij agrarisch bedrijf in Joppe

Op 29 september ging het kernteam DAW samen met direct betrokkenen op bezoek bij het melkveebedrijf van de familie Smale in Joppe. Tijdens het bezoek stond de relatie tussen bodem en het DAW centraal. Dit bedrijf ligt in een gebied dat af en toe behoorlijke wateroverlast ondervindt. De leden van het kernteam kregen een rondleiding op het bedrijf. Smale bezit naast gras- en klaverweides en land met voederbieten, ook beheergrond. Dit is 25 procent van zijn areaal. Op de beheergrond wordt niet beweid en bemest.

Timing bemesting

Erik Smale vertelde dat hij de timing van bemesting goed afstemt op de benutting door het gras. Hierdoor heeft hij een betere stikstofbenutting. Hij heeft ook een extra ruime mestopslagcapaciteit, waardoor hij niet gedwongen wordt te bemesten door een overvolle opslag. De melkveehouder is enthousiast en is zich bewust van de noodzaak van DAW-projecten in het kader van waterbeheer. Hij wil ook graag collega melkveehouders hierin meenemen, al ervaart hij bij hen soms wel een drempel om hier concreet mee aan de slag te gaan.

Bodemprofiel

Na de rondleiding gingen de bezoekers in kleine groepjes uiteen om op het land een kuil te graven en het bodemprofiel te bekijken. Daarna werden de al aanwezige grote kuilen op het land plenair besproken. Al met al was het een leerzaam en nuttig werkbezoek.

16^B Excursie DAW en Delta-aanpak Waterkwaliteit in Abbenes

Op 28 oktober 2016 kwamen het kernteam van de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater en de DAW-betrokkenen bij elkaar op de Forward Farm in Abbenes. Doel van deze excursie was om beide programma's te verbinden, de mensen met elkaar in contact te brengen en om de DAW-aanpak gezamenlijk te bespreken.

Tour de Farm

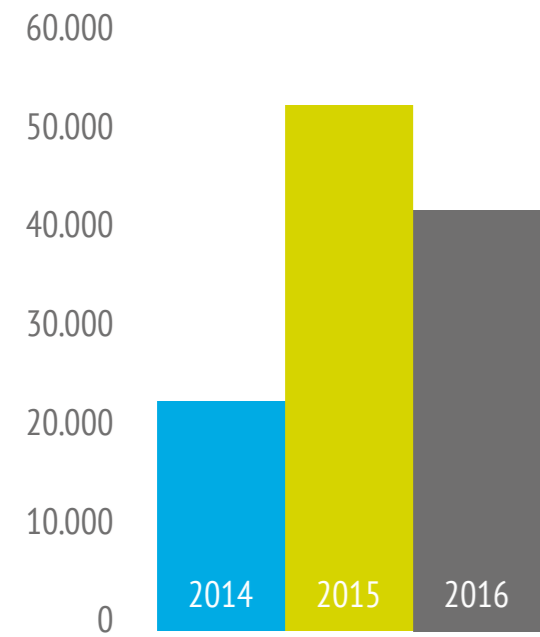
Belangrijk onderdeel van het programma was om aan de hand van een "tour de farm" een aantal maatregelen op het gebied van erfemissies, perceelemissie, drift en precisielandbouw te demonstreren. Deze maatregelen zijn voldoende praktisch om op de agrarische bedrijven geïmplementeerd te kunnen worden. Tijdens de bijeenkomst zijn veel vragen over en weer gesteld en is levendig gediscussieerd over hoe de Delta-aanpak Waterkwaliteit en het DAW elkaar kunnen versterken met als gezamenlijk doel te zorgen voor schoon water.

Website DAW 17

In 2014 is de website www.agrarischwaterbeheer.nl in gebruik genomen. De website heeft als doel kennis en ervaringen te delen over het verbeteren van waterkwaliteit- en kwantiteit. In 2014 waren er ruim 21.000 paginabezoeken, in 2015 was dit aantal gegroeid naar 51.000 bezoeken. In 2016 lag het aantal paginabezoeken op 40.000.

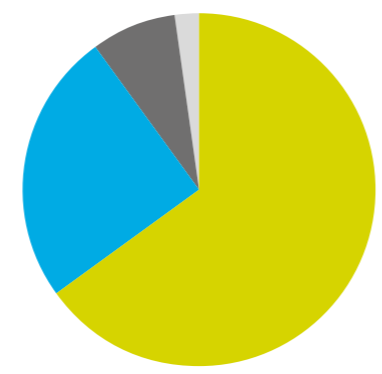
Aantal paginabezoeken van de website

Bron bezoeker

De statistieken in 2016 laten zien dat een groot percentage van de bezoekers op de website terecht komt via Google of andere zoekmachines. Bezoekers zoeken gericht naar informatie over een bepaald onderwerp binnen het DAW. Ongeveer een kwart van de bezoekers gaat rechtstreeks naar de website en ongeveer 10 procent via andere websites die een verwijzing naar de DAW-website in een artikel of andere pagina hebben opgenomen.

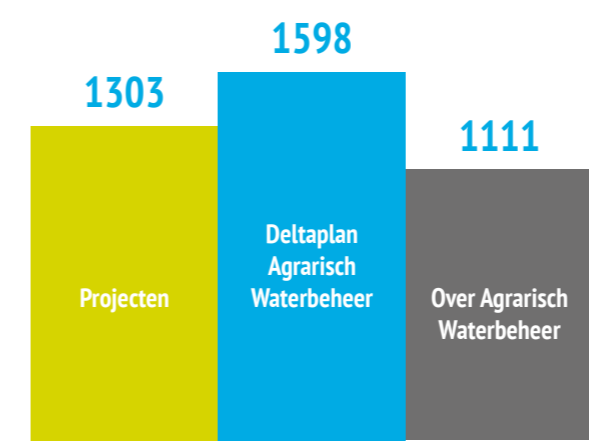
- Direct
- Zoekmachines (zoals google)
- Externe websites die verwijzen naar de site
- Social media

Best bezochte pagina's

De best bezochte pagina's zijn de algemene pagina over (Deltaplan) Agrarisch Waterbeheer, de projectenpagina, en de rapportage die gemaakt is over 30 DAW-projecten. Een van de conclusies die hieruit getrokken kan worden, is dat de bezoeker met name geïnteresseerd is in wat het DAW doet en welke projecten er in het land zijn. De maatregelenpagina daarentegen wordt minder goed bekeken.

Top 3 paginaweergaven

2017

Het komende jaar willen we met name de maatregelenpagina meer onder de aandacht brengen. Dit doen we onder andere door projecten, nieuws en maatregelen beter met elkaar te integreren, zodat er meer samenhang ontstaat. Ook hebben we eind 2016 een contentmanager aangesteld om de website in 2017 te versterken en de site, in overleg met communicatieadviseurs van zowel LTO Nederland als de Unie van Waterschappen en begeleid door een klankbordgroep, waar nodig aan te passen.

Colofon

Titel

Jaarverslag Deltaplan Agrarisch Waterbeheer 2016

Concept en redactie / In opdracht van

Kernteam DAW

Interviews en tekstredactie

Projecten LTO Noord

Foto's

Elly Damen, Frank Uijlenbroek, Frank de Roo en André Weima

Vormgeving

Conceptum Genemuiden

Drukwerk

Kadaster

Datum

Mei 2017

